

Palenie tytoniu wśród młodzieży szkół średnich w świetle aktualnych badań

*Grzegorz Opielak¹, Anna Nadulska¹, Jakub Piotrkowicz², Łukasz Szeszko²

¹Katedra i Zakład Anatomii, Uniwersytet Medyczny, Lublin

Kierownik Katedry: prof. dr hab. n. med. Ryszard Maciejewski

²Studenckie Anatomiczne Koło Naukowe przy Katedrze Anatomii Prawidłowej, Uniwersytet Medyczny, Lublin

Opiekun Koła: dr n. med. Grzegorz Opielak

CIGARETTES SMOKING AMONG YOUNG PEOPLE IN SCHOOLS, DUE TO ACTUAL RESEARCH

Summary

Introduction. In the period of growing up, in young people there appear and are increasing risky types of behaviour, the results of which it is possible to observe in more distant years of life.

Aim. A measurement of the frequency of smoking by the young people and the identification of factors affecting the size of this phenomenon.

Material and methods. A research was conducted in 2010, on a randomly chosen group of young people at two secondary schools in Lublin. In the examination the statistical method, using the questionnaire form of the questionnaire form of the own structure was applied.

Results. Examinations showed addiction to smoking cigarettes was one of major problems amongst young people (41% pupils are smoking cigarettes), in addition female pupils are smoking 2.5 times more often than male pupils. Smoking is connected with the influence of environmental and family factors and with subjective perceiving of the harmfulness of this addiction.

Conclusions. In the conducted examination smoking cigarettes constitutes the main threat leading to the addiction, in the large degree than alcohol and drugs. Presented results show the need of taking preventive effective actions against popularity of the smoking amongst young people.

Key words: cigarettes smoking, family, addiction, adolescents

WSTĘP

Tytoń jest jedną z najpowszechniej używanych substancji psychoaktywnych na świecie (1). Powoduje silne uzależnienie – silniejsze niż opiaty, alkohol i inne substancje objęte kontrolą (2). Pewność dowodów o szkodliwości tytoniu mocno kontrastuje ze skalą problemu, czyli powszechnością palenia tytoniu (3). W Polsce ponad 47% mężczyzn i 23% kobiet w wieku 16 i więcej lat są palaczami tytoniu. U młodzieży w wieku 15-19 lat, palącej stale papierosy, ponad dwa razy częściej obserwuje się zmiany EKG o cechach niedokrwienia mięśnia sercowego (4). Palenie papierosów zaczyna się od eksperymentowania, najczęściej w grupie rówieśniczej, a prowadzi do fatalnych w skutkach zdrowotnych nałogu. W szkole łatwiej sięgnąć w gronie kolegów po nikotynę, tłumacząc, że przynosi ona ulgę w stresie. Nikotyna uzależnia fizycznie i psychicznie. Wyznania narkomanów, którzy przyzwyczaili się do heroiny, sugerują, że palenie papierosów jest trudniejsze do przezwyciężenia niż uzależnienie od narkotyku przyjmowanego przez te osoby (5).

W przeprowadzonym badaniu palenie papierosów stanowi główne zagrożenie prowadzące do powstania

uzależnienia oraz może torować drogę dla innych nałogów.

CEL PRACY

Praca jest wstępem do dalszych obserwacji i badań w populacji ludzi młodych w celu oceny występowania nałogów z jednoczesną prewencją w tym zakresie.

MATERIAŁ I METODY

W badaniach wzięło udział 216 losowo wybranych uczniów w wieku 16-18 lat (druga i trzecia klasa szkoły średniej), pochodzących z dwóch rodzajów szkół na terenie miasta Lublina: liceów ogólnokształcących (LO) oraz z Zespołu Szkół Ekonomicznych (ZSE). W badanej grupie znalazło się 149 dziewcząt (stanowiły 69% badanych) oraz 67 chłopców, którzy stanowili 31% badanej populacji.

Badania przeprowadzono w 2010 roku przy pomocy specjalnie skonstruowanej autorskiej ankiety, która składała się z dziewięciu części. Zawierała ona informacje dotyczące częstości palenia tytoniu, badała środowisko szkolne i rodzinne, a także pomogła w zebraniu opinii młodych ludzi na temat palenia papierosów.

Dane pochodzące z badania opracowano przy zastosowaniu programu statystycznego STATISTICA 6.0.

WYNIKI

Charakterystyka respondentów

Najwięcej odpowiedzi na zadane pytania uzyskano od 18-letnich uczennic.

Spośród badanej populacji 49,5% ankietowanych pochodziła z miasta. Odsetek uczniów uczęszczających do szkół ze wsi i miasteczek był podobny (24,3 i 26,2%).

76% uczniów pochodziło z rodzin pełnych, z rodzin niepełnych – 24% ankietowanych.

Postawy młodzieży wobec palenia tytoniu

Do kontaktu z nikotyną (próby palenia) przyznało się 41% badanych. Niepokojący jest fakt, że z tej grupy 29% przypada na uczennice, a 12% na uczniów. Nie paliło nigdy 59% uczniów. W czasie prowadzenia badań paliło 25% młodych ludzi, w tym regularnie (codziennie) 15% młodzieży.

Opinie dotyczące palenia tytoniu przez młodych ludzi przedstawiono w tabeli 1.

36% respondentów popiera palenie papierosów, przy czym kobiety robią to trzy razy częściej od mężczyzn.

Tabela 1. Poglądy uczniów dotyczące palenia papierosów.

Poglądy/Płeć	Kobiety	Mężczyźni
Akceptuje palenie papierosów	27%	9%
Akceptuje tylko przez dorosłych	4%	4%
Przez wszystkich bez względu na wiek	3%	6%
Przez osoby palące dla towarzystwa	16%	5%
Nie akceptuje	19%	7%

Duże poparcie ma palenie dla towarzystwa, by zaimponować innym (45% badanych), głównie wskazywała na to płeć żeńska. Pozostałymi przyczynami palenia były: dla relaksu (26%), ucieczka przed problemami (5%) oraz z ciekawości i dla zabawy (odpowiednio 2 i 1%).

Zdecydowana większość (77%) badanej młodzieży miała świadomość, że palenie prowadzi do nałogu. Wśród palących tytoń uczniów, 33% miała świadomość, że nikotyna uzależnia i ma niekorzystny wpływ na zdrowie, a 7% nie widziało związku między paleniem a uzależnieniem. 17% uczniów z badanej populacji w ogóle nie miała własnego zdania na temat zachowania zdrowotnego w tym zakresie.

Z wiekiem wzrastała też liczba wypalanych przez starszych uczniów papierosów. Uczniowie klas trzecich wypalali najwięcej papierosów; 40 i więcej tygodniowo paliło 43% uczniów klas trzecich i 26,8% uczniów klas pierwszych (różnice istotne statystycznie $p < 0,05$) (tab. 2).

W badanej grupie, w okresie prowadzenia badań odsetek palących był największy wśród 18-letnich dziewcząt i był trzykrotnie większy od populacji męskiej. Wypalały one więcej papierosów tygodniowo niż populacja męska (różnice były istotne statystyczne, $p < 0,05$) (tab. 3).

Stwierdzono również istotną zależność pomiędzy paleniem papierosów a spożywaniem napojów alkoholowych przez młodzież. Wśród uczniów niepalących alkohol piło 10%, wśród palących – 45% (różnice były istotne statystyczne, $p < 0,05$).

Środowisko rodzinne

Sytuacja rodzinna miała istotny wpływ na zachowania związane z nałogiem nikotynowym u młodzieży. Z informacji zebranych wynika, że próby palenia częściej podejmowali uczniowie z rodzin niepełnych – 7,5% palących, oraz 2% uczniów mających obojga rodziców (różnice były istotne statystycznie, $p < 0,05$).

Duży wpływ na rozwój uzależnienia u dzieci miał również nałóg palenia papierosów u ich rodziców. Dzieci

Tabela 2. Liczba wypalanych papierosów w zależności od wieku.

Wiek/Liczba papierosów	1 paczka w tygodniu	1 paczka na 2 tygodnie	1 paczka na miesiąc	Wcale
16 lat	4%	3%	4%	8%
17 lat	9%	5%	5%	21%
18 lat	11%	4%	4%	13%

Tabela 3. Liczba wypalanych papierosów w zależności od płci.

Płeć/Liczba papierosów	1 paczka w tygodniu	2 paczki w tygodniu	1 paczka w miesiącu	Wcale
Kobiety	24%	1%	2%	24%
Mężczyźni	8%	2%	1%	17%

rodziców palących tytoń częściej podejmowali próby palenia lub palili regularnie 40 i więcej papierosów tygodniowo – 7% uczniów rodziców palących i 2% rodziców niepalących (różnice były istotne statystycznie, $p < 0,05$).

Środowisko szkolne

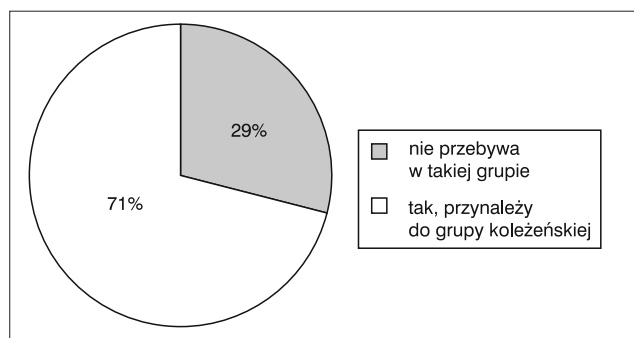
Na zadane pytanie: „Powody zapalenia pierwszego papierosa” 1/3 starszych nastolatków wskazała, że została namówiona przez inną osobę. Tylko 2% ankietowanych zapaliło, aby zaspokoić ciekawość. Potwierdza to wcześniejsze ustalenia, że przebywanie w grupach rówieśniczych stymuluje rozwój uzależnienia.

Jednym z czynników powodującym rozwój nałogu palenia przez osoby młode jest przynależność do nieformalnych zgrupowań subkulturowych, w których osoby palące mają poparcie przez współtowarzyszy. Przeprowadzone badanie pokazało, że odsetek młodzieży przynależącej do takich grup jest bardzo wysoki – 71%. Palenie stało się dla nich wspólnym sposobem spędzania czasu. Młodym ludziom ciężko wyrwać się z presji takiej grupy (ryc. 1).

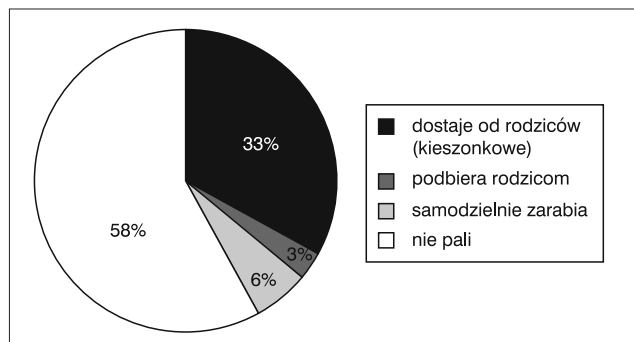
Głównym źródłem finansowym na zakup papierosów są pieniądze od rodziców na własne wydatki. 1/3 badanych przeznaczają je na produkt, który jest niezdrowy i uzależnia (ryc. 2).

DYSKUSJA

Zachowania zdrowotne kształtują się od wczesnego dzieciństwa pod wpływem różnych czynników i wzorców

Ryc. 1. Przynależność do grupy rówieśniczej a palenie papierosów.

Ryc. 2. Środki finansowe na zakup papierosów.

osobowych w domu czy w szkole. Dzieciństwo i młodość decydują w istotnym stopniu o zachowaniach zdrowotnych i stylu życia ludzi dorosłych. Jak pokazują badania – zachowania zdrowotne uważa się obecnie za ważną metodę pomiaru stanu zdrowia populacji (6).

Popularność palenia papierosów wśród młodzieży pozostaje nadal powszechnym zjawiskiem, pomimo wprowadzania wielu programów profilaktycznych, w tym Narodowego Programu Zdrowia.

Niepokojącym jest fakt, że zmniejsza się częstość palenia w zależności od płci; dziewczęta stały się bardziej narażone na nałóg palenia niż chłopcy (7, 8).

Jak wskazują badania, większość dorosłych palaczy rozpoczyna doświadczenia z tytoniem między 13 a 15 rokiem życia. Z tych młodocianych osób blisko połowa zostanie nałogowymi palaczami (9).

W okresie adolescencji duży wpływ na podejmowanie palenia tytoniu ma grupa rówieśnicza. Obok niej istotnym czynnikiem są wzorce rodzinne. Postawa obojga rodziców kształtuje postawy dzieci wobec palenia (10).

W okresie dojrzewania palenie tytoniu zwiększa prawdopodobieństwo innych zachowań ryzykownych, jak picie alkoholu. Należy podkreślić, że zjawisko tzw. „torowania”, czyli uzależnienie od jednego środka psychoaktywnego ułatwia uzależnienie od innych (11).

Informacje zawarte powyżej potwierdzają wyniki badań własnych:

- większość uczniów akceptuje palenie papierosów,
- uczniowie klas starszych częściej palą i więcej palą od uczniów klas pierwszych,
- wzrosła ilość uczennic, które podjęły próby palenia,
- uczniowie, których rodzice palili papierosy, byli bardziej podatni na próby palenia,
- motywem zapalenia pierwszego papierosa były w większości wpływy grup koleżeńskich,
- zdecydowana większość uczniów miała świadomość, że palenie tytoniu prowadzi do nałogu,
- kieszonkowe od rodziców stanowi główne źródło finansowania zakupu papierosów.

Uzyskane wyniki potwierdzają, że uzależnienie to suma wielu czynników. Działania prowadzące do zmian postaw młodzieży wobec palenia muszą być wielopoziomowe.

WNIOSKI

- Zjawisko palenia wśród młodzieży szkół średnich występuje z dużą częstością i nasila się z wiekiem.
- Uczniowie podejmują próby palenia pomimo wiedzy o szkodliwości palenia.
- U znacznej części młodzieży palenie papierosów współwystępuje z piciem alkoholu.
- Duże znaczenie na rozwój uzależnienia od nikotyny mają wzorce rodzinne oraz wpływ grup koleżeńskich na zachowania w tym zakresie.
- Konieczne jest prowadzenie dalszych działań profilaktycznych, zarówno wśród rodziców, jak i ich dzieci w celu wyrabiania właściwych postaw wobec szkodliwości palenia. □

Piśmiennictwo

1. Wilmes David J: Nie!!! Alkoholowi i Narkotykom. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2002. 2. Teesson M, Degenhardt L, Hall W: Uzależnienia. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2005. 3. Kłos J, Gromadeczka-Sutkiewicz M: Palenie papierosów jako aspekt stylu życia wśród 18-letnich uczniów poznańskich szkół. *Przegląd Lekarski* 2008; 65: 10. 4. Żuralska R, Dziedziczko A: Palenie tytoniu wśród młodzieży szkolnej. *Zdrowie Publiczne* 2005; 115(4): 502-504. 5. Rogers Peter D, Goldstein L: Narkotyki i nastolatki. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2007. 6. Woynarowska B, Mazur J: Zachowania zdrowotne młodzieży szkolnej w Polsce: wyniki badań HBSC 2002. *Zdrowie Publiczne* 2004; 114(2): 159-167.

7. Czapiński J, Panek T (red.): *Diagnoza społeczna 2007. Warunki i Jakość Życia Polaków. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2007.* 8. Mazur J, Woynarowska B, Kowalewska A: Wybrane wskaźniki palenia tytoniu przez młodzież 15-letnią w Polsce na tle międzynarodowych statystyk. *Przegląd Lekarski* 2008; 4: 62-65. 9. Kowalewska A, Woynarowska B, Mazur J: Uzależnienie od nikotyny i gotowość do rzucenia palenia wśród palącej młodzieży 15-letniej. *Problemy Higieny i Epidemiologii* 2005; 86(2): 93-98. 10. Obuchowska I: *Drogi dorastania. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996.* 11. Muszałik M, Marzec A, Bartuzi Z: Edukacja zdrowotna metodą zapobiegania paleniu papierosów i picia alkoholu wśród młodzieży szkolnej. *Pielęgniarstwo Polskie* 2005; 2(20): 225-229.

nadesłano: 13.05.2013

zaakceptowano do druku: 08.07.2013

Adres do korespondencji:

**Grzegorz Opielak
Katedra i Zakład Anatomii UM
ul. Jaczewskiego 4, 20-090 Lublin
tel.: +48 (81) 742-36-78, +48 601-296-965
e-mail: opielak@wp.pl*